

- [Hírek](#)
- [Magazin](#)
[Interjú](#) [Kritika](#) [Tudósítás](#) [Összeállítás](#)
- [Irodalom](#)
[Első közlés](#) [Publicisztika](#) [Olvass bele](#) [Netnapló](#)
- [Média](#)
[LiteraTV](#) [Litera Podcast](#) [Galéria](#)
- [HLO](#)

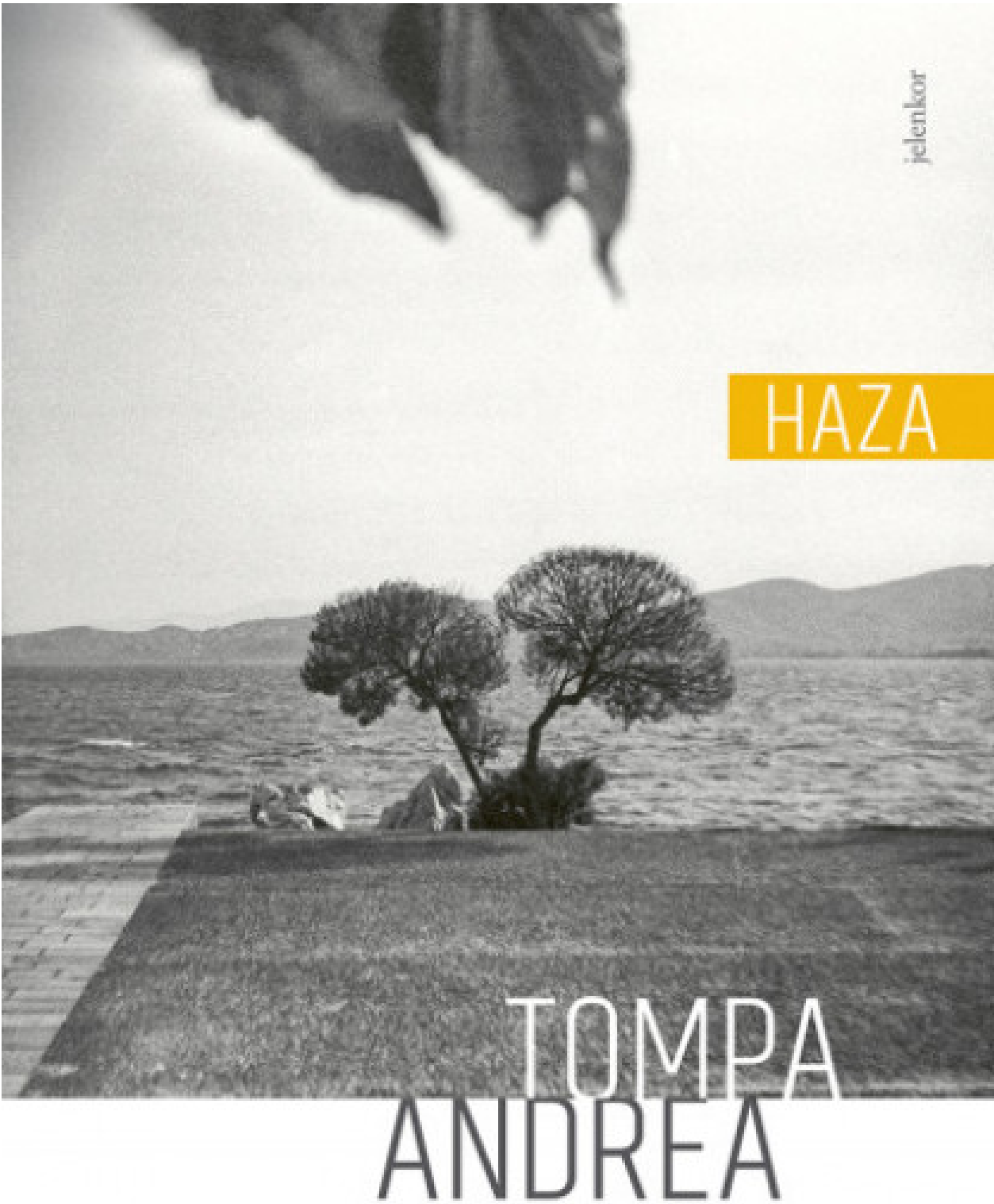
[Kritika](#) – 2020. július 21.

„Pedig tetszett már itt járni”

Tompa Andrea: Haza, Jelenkor, 2020

Kritika–2020. július 21.

Kritika

jelenkor

HAZA

TOMPA
ANDREA

Az emigráció lélektana időtől és tértől független. A regény központi kérdése tehát nem az, hogy milyen társadalmi és történeti keretek között emigrál valaki, mitől lesz idegen vagy haza nélküli, hanem az, hogy mindezt miként éli meg, legfőképp pedig, hogy ennek minősége

egy külső szemlélő számára miben nyilvánul meg. – Fenyő Dániel kritikája Tompa Andrea *Haza* című regényéről.

„Egyébként ki az a mi? És a haza?” – tevődik fel a kérdés Tompa Andrea negyedik, eddigi regényeitől sok tekintetben eltérő *Haza* első fejezetében. Ha innentől az olvasó a könyv által e kérdésre adott pontos választ keresné, csalódna, ugyanis a *Haza* – számomra nagyon is szimpatikusan – abból az egészen könnyen belátható gondolatból indul ki, hogy e fogalmat nem lehet egyetlen definícióra redukálni. Kockázatos vállalkozás, hogy a regény címét és origóját egy olyan szó adja, amely a 20. században oly sokszor – és azóta is – kirekesztő és represszív politikai cselekvések hivatkozási pontjává vált. E téren Tompa Andrea könyvének jelentős újdonsága, hogy a haza nem valamiféle monolit képződményként jelenik meg, amelyre kívülről rá lehetne tekinteni. A regény hétköznapi sorsokon, leginkább belső és külső emigrációs történeteken keresztül mutatja be, hogy a haza csupán a személyesség és bensőségesség szűrőjén keresztül látható, olyan relatív és jelentésében szerteágazó fogalomként, amelyhez éppen ezért sokféleképpen lehetséges a kötődés. A *Haza* elsősorban ezeket a viszonyulási módokat tárja fel, és ami a legfontosabb, hogy képes megalapozni egy olyan beszédmódot, amelytől ugyanolyan távol áll az ironikus apologizálás és a nacionalista ingtépés.

A *Haza* számos tekintetben különbözik attól a világtól, amit Tompa Andrea eddigi regényeinek olvasásakor tapasztalhattunk. Ami nyilvánvaló, az a történeti kontextualizálásban bekövetkező változás. Az előző három könyvben ugyan nem Erdélyt vagy Kolozsvárt írta meg a szerző történelmi regényként, mégis mindegyik nagy hangsúlyt fektetett a cselekmény világának, annak történeti-politikai viszonyainak realista ábrázolására. A történelmi kontextus nem egyszerűen háttérét képezte az eseményeknek, hanem a szereplők sorsát alakító tényezőként funkcionált. A karaktereket többségében a regény fikciós világában előállított történelem termelte ki magából, gondolkodásuk és cselekedeteik irányvonalát az aprólékosan felépített miliő szabta meg – a Tompa-regény nóvumát én leginkább ebben a tárgyi (és egyébként nyelvi) kidolgozottságban fedeztem fel. Az új regényben immár nem a huszadik század valamely időszakának Erdélyében zajlanak az

események, hanem a jelenben, illetve a közelmúltban. Hogy pontosan hol is, azt a *Haza* igyekszik minél inkább elfedni. A regény lényegében emigrációtörténetek egymás mellé írása, így számos országban és nagyvárosban zajlanak események, ugyanakkor nincs benne explicit módon, hogy a történet vagy történetek gerincét adó osztálytalálkozóra valójában honnan, milyen határon át és pontosan hova is utazik a főhős. Kétszeri olvasásra is mindössze két nyomot találtam, amelyek erre a kérdésre választ adhatnak, felfejtése azonban szinte teljesen lényegtelen.

„A földnek vége.” – jelenti ki ugyanis az egyik szereplő. Összevetve az *Omertával*, amelyben a föld, illetve a társadalmi realitás az identitás megképződésének egyik fontos eleme, a *Hazában* ezek a tényezők jóval kevésbé lényegesek. Az osztálytalálkozóhoz kapcsolódó személyek adnak egyfajta társadalmi körképet: egyetemi oktatókról, művészekről, biztosítási ügynökökről és szállodai dolgozókról olvasunk. A társadalmi tényezőkből adódó különbségek azonban feloldódnak a regényben – a külső világ reprezentációja háttérbe szorul, helyét átveszi egy jóval személyesebb világábrázolás. A regény személyessége az önéletrajzi olvasat zsákutcájába csúszhatja az olvasót. Tompa Andrea Kolozsvárról Magyarországra költözve maga is részesülhetett azoknak a tapasztalatoknak a jelentős részében, amelyben országváltó író főhőse is. A szerző életrajza és a fikció között feltételezett párhuzamok ellenére a regény mégis az autobiográfiaként való olvasás ellenében hat, hiszen az egyes szám első személyű megszólalás helyett egy külső elbeszélői hang van jelen, ami bár közel áll a főhős tudatához, a fokozott közvetettség mégis a szöveg irodalmi megalkotottságát hangsúlyozza. „Mert a szerző láthatja hőseit, de a hős vajon meg tudja-e pillantani teremtményét?” – kétszer aláhúzva, kiemelve az 52. oldalról.

Számos élettörténetet foglal magában a regény, melyeknek azonban nem a fizikai és történelmi térben-időben való elhelyezkedésük, abban való létük hangsúlyos. Egyszerre szórakoztató és elkeserítő olvasni a Svédországban halakkal, majd valahol máshol kecskével ügyeskedő Csabáról vagy az akadémiai életben mindenféle értelemben edződő Ágóról – csak hogy a kiválóan megalkotott szereplő közül válasszak kettőt –, történeteik mögött azonban elhalványodik a miliő, sokkal inkább belső motivációik, illetve e motivációk külső megjelenései

válnak fontossá. A szereplők érzelmei, illetve a hazához való kötődésük kifejezése nem a lélekben való alámerüléssel történik, helyette apróbb fizikai dolgokhoz és társadalmi jelenségekhez való viszonyulásaikban mutatkozik meg. A korábbi regényekhez hasonlóan a *Haza* szereplőinek többsége ugyanúgy nem rendelkezik a magas fokú reflexió képességével, nem tudják nyelvi formába önteni a hazáról alkotott gondolataikat, amely így szétaprózódik és átlényegül: a haza kinek mosógépet, az utca zaját, kinek a csapvizet, kinek a fiatalkori nyarak pihenőhelyét és baráti körét jelenti.

A korábbi regényekben megszokott aprólékos világépítés a *Hazát* nem jellemzi. És talán nincs is rá szükség. Mindebből fakad azonban, hogy amit eddig a Tompa-regény legerősebb elemeként ismertem, az új regényben jóval kevésbé van jelen. A *Haza* szerint az emigráció tapasztalatában időben és térben egymástól távoli személyek ugyanúgy osztoznak – a kalandra vágyó Odüsszeusztól kezdve a háborúk, forradalmak és gazdasági szükségszerűségek miatt menekülni kényszerült fehér- és kékgallérosokon át a jelenben élő házaspárig bezárólag, akiknek oktatókként az országukból politikai okok miatt máshova költöző egyetemük után kell menniük. Az emigráció lélektana időtől és tértől független. A regény központi kérdése tehát nem az, hogy milyen társadalmi és történeti keretek között emigrál valaki, mitől lesz idegen vagy haza nélküli, hanem az, hogy mindezt miként éli meg, legfőképp pedig, hogy ennek minősége egy külső szemlélő számára miben nyilvánul meg.

Ha a regény elején feltett kérdésre mindenáron választ akarnék találni, két, számomra fontos jelenet szolgálna tanulságként. Az egyik, amelyben a főhős mostanra idegennek érzett szülővárosában a titkosszolgálatok által megfigyelt, korán elhunyt apja egy napját járja végig a fennmaradt jelentések alapján. Mintegy belegyakorolja magát a múltba, amely közvetítésével újra személyessé alakítja az általa bejárt teret. A másik a főhős regény vége felé folytatott sétája a vélhetőleg demens Tanítónővel. A zavarodott asszonyra a főszereplő a regény első felében idegenként, régi sérelmek okozójaként tekintett, ebben a jelenetben mégis figyelmesen vezeti a város utcáin. Idézek néhány részletet búcsúzásukból: „Még egy ölelés, és elváltunk. *Szia*, mondtam neki. *Anyu!*, vágta rá. *Nem anyunak szólítasz?* Azt feleltem neki, hogy

most már úgy szólítom, ahogy ő akarja. [...] Egy sebbel kevesebb lett. Ez jó, nem? Ezért megérte. Meg egyébként is.” A gondoskodás és a befogadás egymással párhuzamos gesztusa után korántsem egyértelmű, hogy ki és hogyan is ért haza. Mindebből számomra az következik, hogy a regény azt sugallja, a haza elsősorban nem az örökül kapott utcák és tárgyak, nem a személyigazolványon megjelölt közösség önmagától értetődése. A haza egy állapot, amiért tenni kell, olykor pedig van, hogy csak megtörténik.

Tompa Andrea: Haza, Jelenkor, 2020, 472 oldal, 3999 Ft.

Fenyő Dániel

- [Megosztás 218](#)
 - [Nyomtatás](#)
-

Címkék

- [Tompa Andrea](#)
- [Fenyő Dániel](#)
- [kritika](#)
- [haza](#)

Kapcsolódó cikkek

- [A szolgáló, a rózsanemesítő, a hostati, a nővér és a történelem](#)
- [Tompa Andrea székfoglaló előadása](#)
- [Tompa Andrea: Elmenni lehet, de csak a kudarc tér vissza](#)
- [Tompa Andrea: Haza \(részlet\)](#)

”

Kockázatos vállalkozás, hogy a regény címét és origóját egy olyan szó adja, amely a 20. században oly sokszor – és azóta is – kirekesztő és represszív politikai cselekvések hivatkozási pontjává vált.

”

A regény lényegében emigrációtörténetek egymás mellé írása, így számos országban és nagyvárosban zajlanak események, ugyanakkor nincs benne explicit módon, hogy a történet vagy történetek gerincét adó osztálytalálkozóra valójában honnan, milyen határon át és pontosan hova is utazik a főhős.

”

Tompa Andrea Kolozsvárról Magyarországra költözve maga is részesülhetett azoknak a tapasztalatoknak a jelentős részében, amelyben országváltó író főhőse is.

”

A korábbi regényekhez hasonlóan a Haza szereplőinek többsége ugyanúgy nem rendelkezik a magas fokú reflexió képességével, nem tudják nyelvi formába önteni a hazáról alkotott gondolataikat, amely így szétaprózódik és átlényegül:

”

A Haza szerint az emigráció tapasztalatában időben és térben egymástól távoli személyek ugyanúgy osztoznak –

”

Mintegy belegyakorolja magát a múltba, amely közvetítésével újra személyessé alakítja az általa bejárt teret.

- [Impresszum](#)
- [Rólunk](#)
- [Partnerek](#)
- [Médiaajánlat](#)
- [Írólap](#)

-
-
-

© Litera.hu Kft. 2002-2021

PULITZER-DÍJ 2005